

What is Mesorah? What Isn't Mesorah?

Rabbi Prof. Jeffrey R. Woolf
Bar Ilan University

1. בזיהוי

רש"י חולין דף סב ע"ב ד"ה חזיוה:

...נראה לי דעוף הבא לפנינו יש לומר שמא ידרוס דהא הך תרנגולתא דאגמא היו מחזיקין בטהורה ולאחר זמן ראוה שדורסת ואין עוף נאכל לנו אלא במסורת עוף שמסרו לנו אבותינו בטהור ושלא מסרו לנו יש לחוש ובמסורת יש לנו לסמוך כדאמר לקמן /חולין/ (דף סג): שעוף טהור נאכל במסורת.

שו"ת משיב דבר, לנצי"ב מוולוז'ין, חלק ב סימן כב:

...והא שהתירו גאוני בתראי התרנגולים הגדולים משלנו, עיקר ההיתר היה משום שיש להם שלשה סימני טהרה וגם סמכו על עדות זקן אחד שיש מדינה שאוכלים אותם בשם תרנגולים... ותדע שהיתר העוף אינדיק שאנו אוכלין היו הרבה מערערים עליהם בשעה שהביאום מאינדיא ולא היה מסורת על כשרותם, וגם עוד היום יש מחמירים ופורשים מהם, ומ"מ כבר נהגו להיתר ואין פוצה פה, והוא משום שכבר הוחזקו להיתרא ואין ראייה לאסרם...

אכן אם נאמר כי הדג היה במציאות, וגם הוצאת צבעו היה ידוע בכל זמן מהזמנים שעברו עלינו מעת שפסקה התכלת בישראל, ועל כל זה לא לבשוהו אבותינו ואבות אבותינו, הרי הוא כאילו יש לנו קבלה ומסורה מאבותינו כי זה הדג וצבעו איננו החלזון והתכלת אף שהוא בכל הסימנים שסמנו חז"ל. כי אפילו נרבה כחול ראיות לא יועילו נגד הקבלה והמסורה.
הרב יוסף דובער סולובייצ'יק, בעל 'שו"ת בית הלוי',
במכתב לאדמו"ר מרדזין

Murex Trunculus

2. סמכות התלמוד

בבלי, בבא מציעא דף פו ע"א:

רבי ורבי נתן סוף משנה, רב אשי ורבינא סוף הוראה.

רש"י:

סוף הוראה - סוף כל האמוראין... ורב אשי ורבינא סידרו שמועות אמוראין שלפניהם, וקבעו על סדר המסכתות כל אחד ואחד אצל המשנה הראויה והשנויה לה, והקשו קושיות שיש להשיב ופירוקים שראוים לתרץ הם והאמוראים שעמהם, וקבעו הכל בגמרא... ובאו רב אשי ורבינא וקבעום.

הקדמה ליד החזקה לרמב"ם

נמצא רבינא ורב אשי ותרביהם. סוף גדולי חכמי ישראל המעתיקים תורה שבעל פה. ושגזרו גזירות והתקינו התקנות והנהיגו מנהגות ופשטה גזירתם ותקנתם ומנהגותם בכל ישראל בכל מקומות מושבותם. ואחר בית דין של רב אשי שחבר הגמרא וגמרו בימי בנו נתפזרו ישראל בכל הארצות פיזור יתר והגיעו לקצוות ואיים הרחוקים ורבתה קטטה בעולם ונשתבשו הדרכים בגייסות ונתמעט תלמוד תורה... אבל כל הדברים שבגמרא הבבלי חייבין כל ישראל ללכת בהם וכופין כל עיר ועיר וכל מדינה ומדינה לנהוג בכל המנהגות שנהגו חכמי הגמרא ולגזור גזירותם וללכת בתקנותם. הואיל וכל אותם הדברים שבגמרא הסכימו עליהם כל ישראל. ואותם החכמים שהתקינו או שגזרו או שהנהיגו או שדנו דין ולמדו שהמשפט כך הוא, הם כל חכמי ישראל או רובם והם ששמעו הקבלה בעקרי התורה כולה דור אחר דור עד משה רבינו עליו השלום.

ביאור הגר"א חושן משפט סימן כה ס"ק ו:

(ליקוט) מאחר שלא נזכר כו'. דעל הגמ' אין רשות להוסיף ולא לגרוע כ"ש לחלוק כמ"ש בפי' הפועלי' רבינא ורב אשי סוף הוראה (ע"כ):

3. קונצנזוס

בבלי, סנהדרין דף לג ע"א:

רב ששת אמר: כאן - שטעה בדבר משנה, כאן - שטעה בשיקול הדעת. דאמר רב ששת אמר רב אסי: טעה בדבר משנה - חוזר, טעה בשיקול הדעת - אינו חוזר. אמר ליה רבינא לרב אשי: אפילו טעה ברבי חייא ורבי אושעיא? - אמר ליה: אין. - אפילו בדבר ושמאל? - אמר ליה: אין. - אפילו בדידי ודידך? - אמר ליה: אטו אנן קטלי קני באגמא אנן? היכי דמי שיקול הדעת? אמר רב פפא: כגון תרי תנאי או תרי אמוראי דפליגי אהדדי, ולא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר, ואיקרי ועבד כחד מינייהו, וסוגיא דשמעתא אזלי כאידך - היינו שיקול הדעת.

רש"י:

סוגיא דעלמא כאידך - רוב הדיינין נראין להם דברי השני.

רא"ש, סנהדרין פ"ד סי' ו:

כתב בעל המאור ז"ל שמעתי משום חכם גדול מחכמי דורינו שלפנינו דהאידינא לית לן טועה בשקול הדעת. שהרי כל ההלכות פסוקות בידינו או מן הש"ס או מן הגאונים שאחר הש"ס. הלכך לא משכחת האידינא טועה בשקול הדעת. אלא כל הטועה בדבר משנה הם טועים. ואני אין נראה לי דברים הללו אלא כל מי שאין טעותו

מתבררת מן המשנה או מן הש"ס מפורש בלי ספק לאו טועה בדבר משנה הוא אלא בשקול הדעת... כל כיוצא בו שאין לברר טעותו ממשנתו ומהש"ס שלנו מפורש טועה בשקול הדעת הוא. ומה שפסקו הגאונים אחר סתימת הש"ס מדעת מכרעת ולא מהלכה ברורה ופסוקה מן הש"ס כסוגיין דעלמא הוי. ומאן דטעי ביה טעי בשקול הדעת ולא בדבר משנה. והראב"ד כתב על דברי בעל המאור דאמת אמר החכם שאם טעה בפסקי הגאונים שלא שמע דבריהם ואילו שמע היה חוזר בו באמת ובברור זהו טועה בדבר משנה. וקרוב אני לומר שאפילו אם היה חולק על פסק הגאון מטעם שנראה לו לפי דעתו שלא כדעת הגאון ולא כפירושו גם זה טועה בדבר משנה. שאין לנו עתה לחלוק על דברי גאון מראיית דעתנו לפרש הענין בדרך אחר כדי שישתנה הדין מדברי הגאון אם לא בקושיא מפורסמת. וזהו דבר שאין נמצא עכ"ל. ואני אומר ודאי כל מי שטעה בפסקי הגאונים ז"ל שלא שמע דבריהם וכשנאמר לו פסק הגאונים ישרו בעיניו טועה בדבר משנה הוא. ולא מבעיא טועה בפסקי הגאונים אלא אפילו חכמים שבכל דור ודור שאחריהם לאו קטלי קני באגמא הן ואם פסק הדין שלא כדבריהם וכששמע דבריהם ישרו בעיניו והודה שטעה טועה בדבר משנה הוא וחוזר. **אבל אם לא ישרו בעיניו דבריהם ומביא ראיות לדבריו המקובלים לאנשי דורו. יפתח בדורו כשמואל בדורו.** אין לך אלא שופט אשר יהיה בימים ההם ויכול לסתור דבריהם כי כל הדברים שאינם מבוארים בש"ס שסדר רב אשי ורבינא אדם יכול לסתור ולבנות אפילו לחלוק על דברי הגאונים... **אבל אם חכם גדול הוא גמיר וסביר ויודע להכריע כדברי האחד בראיות ברורות ונכוחות הרשות בידו. ואפילו אם פסק חכם אחר בענין אחר יכול החכם לסתור דבריו בראיות ולחלוק עליו כאשר כתבתי למעלה כ"ש אם יש לו סיוע מאחד מן החולקין. ואם לאו בר הכי הוא לא יוציא ממון מספק...**

4. Mesorah as Experience

Rav Joseph B. Soloveitchik, *Gerus and Mesorah* (June 1975):

The study of Torah has a great cathartic impact upon me. It is rooted in the wondrous experience I always have when I open up a gemara. Somehow, when I open a gemara, either alone or when I am in company, when I teach others, I have the impression -- don't call it hallucination -- I have the impression that I hear soft footsteps of somebody, invisible, who comes in and sits down with me, sometimes looking over my shoulder. The idea is not a mystical idea -- the mishna in avos, the Gemara in Brachos says שכינה שרויה, יחיד שיושב ועוסק בתורה. We all believe that the התורה, the One who gave us the Torah, has never deserted the Torah. And He simply accompanies the Torah; wherever the Torah has a rendezvous, an appointment, a date with somebody, He is there.

+++++

...Talmud Torah is more than intellectual performance. It is a total, all-encompassing and all-embracing involvement -- mind and heart, will and feeling, the center of the human personality -- emotional man, logical man, volunteristic man -- all of them are involved in the study of Torah. Talmud torah is basically for me an ecstatic experience, in which one meets G-d... In other words, the study of the Torah is an ecstatic, metaphysical performance; the study of Torah is an act of surrender. That is why Hazal stress so many times the importance of humility, and that the proud person can never be a great scholar, only the humble person. Why is humility necessary? Because the study of Torah means meeting the Almighty, and if a finite being meets

the infinite, the Almighty, the Maker of the world, of course this meeting must precipitate a mood of humility, and humility results in surrender.

5. Methodological Considerations

Rav Joseph B. Soloveitchik, *Gerus and Mesorah* (June 1975):

Those who study Halakhah know, it is a living, dynamic discipline which was given to man in order to redeem him and to save him. We are opposed to שינויים of course, but חידוש is certainly the very essence of Halakhah. There are no שינויים in Halakhah, but there are great חידושים. But the חידושים are within the system, not from the outside. You cannot psychologize Halakhah, historicize Halakhah, or rationalize Halakhah, because this is something foreign, something extraneous....And when it comes to Torah, which is from HaKadosh Baruch Hu, all the instruments of psychology and history, utilitarian morality, are being used to undermine the very authority of the Halakhah. The human being is invited to be creative, inventive, and engage in inspiring research from within, but not from without.

ח' סולובייצ'יק, 'הסקת מסקנות היסטוריות מספרות ההלכה: דרכים ומגבלות, אבני דרך (ירושלים תשע"ו),
:113-114

כנגד הביקורת, שגישתי מניחה מערכת משפטית אוניברסלית ובלתי משתנה, אשיב כי בהלכה, כמו בכל מקצוע אינטלקטואלי, יש גישות מגישות שונות הרחוקות זו מזו כרחוק מזרח ממערב, ואין דרכו של דור אחד בהלכה כדרכו של דור אחר. ברם יש גבולות חיצוניים מסוימים, קווים אדומים, שכל הגישות בכל הדורות תמימות דעים שאי אפשר לחצות אותם. הקו האדום הראשון הוא כללי היסק בסיסיים. והא לכס שלוש דוגמות.

+++++

להסיק א' מב' ולהורות בהתאם לא' ובניגוד לב'. נוסף לזה אי אפשר לטעון באותו פסק שא' קיים ולא קיים בו בזמן. הקו האדום השני הוא לשוני – אי אפשר לפרש מילים בתלמוד שלא כמשמען הן בלשון המקרא הן בלשון חכמים. ואילו השלישי הוא ביטול ההייררכייה של סמכות הקיימת כמעט בכל מערכות המשפט. אי אפשר לשופט אמריקני להורות הוראה המנוגדת לחוקה האמריקנית; כמו כן אי אפשר לפוסק להורות שלא כסתם משנה, כמו שפירשוה כל המפרשים בלי יוצא מן הכלל. לסטיות כאלה התכוונתי, ועליהן עמדתי במחקרי. (ראה לדוגמה: יינס: סחר בינים של גויים, עמ' 56–57; היין בימי הביניים:

הרב חיים סבתו, מבקשי פניך: שיחות עם הרב ליכטנשטיין, תל אביב תשע"א, עמ' :

איני יודע מה יפסקו פוסקי הדור בעוד שלושים שנה בשאלות סמכות נשים וכדומה. אין לי מושג. אינני בא לנבא תחזיות. אני לא כל כך משוכנע, כמו שהרבה נשים חושבות – כמו שהאישה הזו שרצתה לכתוב את שם אמה אמרה לי: עוד שלושים שנה... – עד כמה יעניקו לנשים סמכות פורמלית. ידועים דברי הרמב"ם, על סמך הספרי, בעניין המינויים הפורמליים, אך יש פוסקים שלא נרתעו מכך. מה יהיה בעתיד איני יודע. אבל מה שאני יודע זה שהיום חשוב שבנות ישראל תדענה תורה, שתהיינה דבקות בתורה. לגבי כל השאר איני אומר בדיוק. בהדי כבשי דרחמנא למה לך.

יש סיכונים מסוימים. אנחנו חיים בכלל בתרבות דינמית, בתקופה דינמית. אבל דווקא בגלל שזה דינמי, צריך להיזהר מלפתור, או לנסות לפתור, תהליכים שיכולים להיות מרחיקי לכת - בגלולות. צריך עין פקוחה. יכול להיות שיהיו דברים שייראו אחרת. שִׁמְע, יש גם תחומים אחרים. מי לנו גדול כמו הרב קוק, שכל הציבור הדתי שלנו מקבל אותו ואוהד אותו. הוא לא היה מוכן להתיר מה שכל חרדי היום מתיר. כל גדולי החרדים היום אומרים שנשים ירצו להצביע בקלפי. אמנם אין הם מוכנים שהיא תהיה ממונה. זה עניין של שיטות בראשונים, בהבנת הסוגיה של דבורה ששפטה את ישראל, ועוד.

איני יודע מה יפסקו פוסקי הדור בעוד שלושים שנה בשאלות סמכות נשים וכדומה. אין לי מושג. אינני בא לנבא תחזיות. אני לא כל כך משוכנע, כמו שהרבה נשים חושבות - כמו שהאישה הזו שרצתה לכתוב את שם אִמָּה אמרה לי: עוד שלושים שנה... - עד כמה יעניקו לנשים סמכות פורמלית. ידועים דברי הרמב"ם, על סמך הספרי, בעניין המינויים הפורמליים, אך יש פוסקים שלא נרתעו מכך. מה יהיה בעתיד איני יודע. אבל מה שאני יודע זה שהיום חשוב שבנות ישראל תדענה תורה, שתהיינה דְּבָקוֹת בתורה. לגבי כל השאר איני אומר בדיוק. בהדי כבשי דרחמנא למה לך.